

Likovna umetnost

Ljubljanske razstave

Od jeseni se v Jakopičevem paviljonu vrsti prireditve za prireditvijo, ne da bi bilo mogoče spoznati kako urejajočo ali izbirajočo voljo. In res take volje ni, zato so umetnostne razstave prepuščene usodi, katere glavna lastnost je neizbirčnost in včasih celo hudomušnost. Popolna revija vseh razstav, kakršno od nas zahtevajo nekateri nikdar utešeni bralci, bi v našem primeru kmalu postala nezanimiva, kakor je nezanimiva popolna strokovna bibliografija. Pri takem delu bi skoraj moral odpasti bistveni del našega poročila, namreč kritično stališče. In zaradi tega stališča se odrekamo „pravični“ sorazmernosti poročanja o vseh razstavah, ki jih dobra usoda nakloni slovenski publiki in ji z njimi kaže podobo naše likovne umetnosti.

Gotovo je skupina ženskih umetnic iz Jugoslavije, ki so v kasni jeseni razstavljale svoje slike in kipe, prav slučajna tvorba, kajti zunanja slika te razstave pri najboljši volji ni nudila druge združujoče lastnosti, kot žensko avtorstvo. Največ razstavljalk je bilo iz Slovenije, gostje so bili iz Beograda, Zagreba in Sušaka. Najboljši slikarski talent je bila Božena Vilhar-Ružič iz Sušaka. Med Slovenkami so bile zastopane vse generacije in kvalitete, od stare, konservativne šole, do bolj mladostnega eksperimenta in do diletantizma. Edina kiparka na razstavi, Dana Pajničeva, je pokazala mnogo intuitivne dekorativnosti in je ostala vzlic nesistematični kolekciji najmočnejši temperament v skupini. Če je imela razstava namen, pripraviti izbiro resno stremečih umetnic za bodoče prireditve, je svoj namen dosegla. Kot revija slikarsko in kiparsko delujočih žensk pa itak ne spada med sodobne likovne prireditve.

Kakor je ženska skupina družila preživelo z novim in neprekvašenim, je naslednja razstava, katero je priredila obnovljena „Lada“, družila različna stremjenja z očitnim poudarkom konservativnosti. Ne da bi starost posameznih članov vplivala na splošni vtis, saj je prav najstarejši slikar „Lade“, Ferdo Vesel, razstavil nekaj del, ki pričajo o veliki življenjski moči nekdanjega Ažbetovega tovariša. On je tudi edini mojster med razstavljalci, ki kaže dozorele sadove lastnega umetniškega in slikarskega koncepta, kajti dela ostalih starejših članov so nastala tako rekoč sredi vsakdanjosti, često kot njena posledica in brez globokega življenjskega merila. Posledica je solidnost tehnike in izvedbe, včasih vzorna risba, vedno pa taka zvestoba zunanji podobi, da je njena krčevitost očitna. Manj produkcije in več ustvarjanja bi bilo za to skupino potrebno geslo, če bi gesla mogla nadomestiti poglobljeno življenjsko čustvo. To naj ne bo očitek posameznim slikarjem, ki so se — ne brez vseh izjem — pošteno trudili in so gotovo ponosni na svoje uspehe, ampak je neizogibna posledica dobe, v kateri se je meščansko življenje spremenilo v konvencionalen sistem doživljanja in zahtev.

Klub „Lada“, ki nima lastne nepretrgane umetniške tradicije, ker nastopa le ob posebnih prilikah in po dolgih presledkih, je združil to pot nekaj mlajših umetnikov v svojem okviru in ti nas zanimajo v prvi vrsti. Med njimi je Prekmurec Karel Jakob brez dvoma zelo zanimiv talent, o katerem bi sodili, da bi se brez netemperamentne forme, katere se le prevzesto drži, mogel izraziti vse krepkeje in pristneje. France Uršič in Bara Remec nista še dosti znana, pa tudi ne kažeta še lastne note, ki bi opravičevala prognozo za močnejši samostojen razvoj. Kakor vse mlajše generacije, se tudi njihovega dela drži pretesna obleka šole, jih tesni pri izražanju in včasih celo pri delu slikarske fantazije. Talent bi moral predreti lupino in si utreti lastno pot. Toda prva podpora za to bi moralo biti stremjenje lastnih tovarišev, ki so se pa po večini odločili za solidno in mirno delo, kakršno ne načenja novih razdobij v likovni umetnosti. Med mlajšimi člani „Lade“ razstavljajo še Rajko Šubic, Tine Gorjup, Ivan Kos in Bruno Vavpotič. Edini gost, ki ga je klub povabil na sodelovanje, je srbski slikar Borivoje Stevanović. Pri današnjem stanju srbskega slikarstva bi bilo mogoče napraviti še kako boljšo uslugo kulturni propagandi.

Med kiparji „Lade“ sta poleg Ivana Zajca razstavila Ivan Sajevec in Eduard Salešin. Poslednji je pokazal odlično portretno glavo glasbenika Koporca in bi bilo vredno spremljati njegov razvoj, če ga ne bo ubilo ozračje province in z njim združena vdanost času in razmeram.

Obnovljena „Lada“, ustanovljena v času svetega navdušenja prvih jugoslovanskih umetnostnih razstav, je danes klub skoro izključno takih umetnikov, katerih delo ne bo zbujalo hudih debat, ker je življenjsko in umetniško premalo problematično. Kdor pa se umika problemom sedanjosti, ji nima kaj povedati in ne pomaga graditi temeljev za bodoče dni, ampak pripada preteklosti.

Po dveh opisanih skupinah je samostojno razstavila Karla Mrak-Bulovčeva. Njena kolekcija je bila sestavljena večinoma iz risb, med katerimi so nekatere izredno velikega formata, ter iz posameznih skulptur in plastičnih osnutkov. K. Bulovčeva, ki je po svojem prvotnem poklicu kiparica, je prav v svojih skulpturalnih delih pokazala zelo malo spremembe, ker se izraža na svoj že pred mnogimi leti ustaljeni način, ne da bi vsakokratna oblika ustrezala le enkratnemu doživljaju študirane in doživljene oblike. Morda je to posledica reduciranega kiparskega dela. Kot risarka pa se je umetnica pokazala precej bolj gibčno. Razstavljenе risbe obsegajo produkcijo več let nazaj in zato kažejo precejšen odsek risarskega razvoja. Naravno je, da se vsi znaki njene kiparske maniere kažejo tudi v risbah, toda tu jo skuša uspešno premagati ali pa vsaj prilagoditi vsakokratni nalogi. Velike figuralne risbe, ki so vedno le portreti, ne morejo prav doseči monumentalnega izraza, ker jim manjka monumentalna koncepcija. Zato jim je težko določiti mesto v umetnosti Karle Bulovčeve. Brez kolosalnih pretenzij risane glave in portreti pa odkrivajo mnogo res monumentalnega znanja, ne da bi pri tem zamolčali nedostatke in včasih tudi zablode. Toda pri načinu produkcije, kakršnega ima po sili razmer Karla Bulovčeva, je bila njena razstava dokaz za njen izredno močni umetniški dar, ki ga tudi najslabši razvojni pogoji niso mogli uničiti. Toda njena razstava, ki ima tipično obeležje polpreteklega bohémstva, je postavila tudi veliko vprašanje: ali more dozoreti umetniški talent, če ni dojel kipečih razvojnih sil svojega časa in stopil v službo njegovih idealov?

F. Mesesnel.

FRAN MILČINSKI, TRDOGLAV IN MARJETICA. Ilustrirala in opremila ing. arh. Marija Grafenauerjeva. Izdala Nova založba v Ljubljani 1939.

Za zadnji božič je prišla na knjižni trg ilustrirana knjiga za otroke, ki ji izjemoma ni vsebina kaka z muko izmišljena fantazija, ampak slovenski narodni pesmi znana pravljica o Marjetici in Trdoglavu. Tekst je ponatis proze, kakor jo je Milčinski svoj čas objavil v svojih Pravljičah, svojevrstno zunanjo obliko pa je dala knjigi Marija Grafenauerjeva in jo likovno obdelala tako, da je ves tekst tudi grafično podrejen knjižni opremi. V prvi izdaji Milčinskega Pravljič so bile vse ilustrirane. Trdoglava je tedaj opremil z dvema tuševimi risbami Gvido Birolla in koncipiral dotlej neznan likovni tip Trdoglava. Sedaj pa je pravljica o Marjetici in Trdoglavu namenjena izključno otrokom in je sama izpolnila vso knjigo, ki govori bolj s podobami, kot pa z besedilom. Že poprečni format kartonirane in na močan papir natisnjene knjige govori prej za slikanico, kot pa za svobodno umetniško delo. Vse strani so obrobene s stiliziranim okvirom iz cvetov, pod tekst pa so s tušem narisane ilustracije, ki določajo obliko stavka. Na nasprotni strani pa je vedno celostranska ilustracija v barvah.

Avtorka je s črnimi ilustracijami skušala podati duh teksta na tak način, da je s precejšnjim smislom za humor tolmačila gola, v tekstu omenjena dejstva, ali je pa s fantastičnimi in simboličnimi koncepti pričarala slikovno obeležje pravljicne vsebine. V enem primeru je z digresijo ilustrirala mladost Marjetičino, ko jo je v obliki cvetje nabirajoče punčke posadila v gozd z vsemi pravljicnimi rekviziti ter jo približala krotkemu srnjaku. S tem je segla ilustratorica samovoljno preko avtorjevega teksta, ki

pravi le, da je „Marjetica rasla in bila od dne do dne lepša“. Slikarica je tako odkrila nekaj nagnjenja do pravljíčne osladnosti, ki močno spominja na fantastiko davnih slikanic, v katerih je realizem figur v zvezi s najneverjetnejšim svetom milih ali pa hudobnih bitij in stvorov.

Fantazija narodne pesmi in tudi proze Milčinskega je manj pomehkužena in bi ji zato bolj ustrezala trpkèjša in oblikovno bolj trdna ilustracija. V barvnih slikah za „Trdoglava“ pa srečamo močne ostanke nekdanje secesijske lirike, pa brez prepričevalne globine: nežna, modrooka figura Marjetičina je tako občna, da bi mogla služiti kateri koli povesti brez našega obeležja, prav tak pa je kraljevič. No, pa ti dve osebi nista v tekstu posebno označeni; mogoče bi jih bilo karakterizirati le po vlogah v povesti. Nov in neznan pa je Trdoglav, ki nastopa kot ober in kot kavalir ter zahteva od slikarja res močno stvaritev. Ge. Grafenauerjevi se je to delo razmeroma najbolj posrečilo, kajti njen Trdoglav je figura, ki vsaj silaški vlogi pravljíčnega obra popolnoma ustreza. Da je pa tako bitje težko obleči v verjetnega plesalca in ženina, je res in se tudi v tej knjigi ni posrečilo. Prav za prav je tega kriv oni po sili nedolžni milje, ki narekuje v knjigi toliko nepotrebnih pritikin in rad spominja na že zdavnaj formulirane pravljíčne predstave. Formalno pa slike kolebajo med realitiko in neko čudno linearno stilizacijo, ki spominja na prakso naših arhitekturnih risb: taka so drevesa, tak je Marjetičin dom, take so personifikacije, ki v tej obliki menda že več generacij ne spadajo v repertoar pravljíčnih ilustracij.

Omenili smo nekaj osnovnih neskladnosti Trdoglavovih ilustracij zato, ker je delo po svoji pošteni volji in tudi po posameznih uspehih zelo resno in pozitivno. In tudi zato, ker pričakujemo od ge. Grafenauerjeve še več mladinskih ilustracij, ki pa naj ustrezajo želji današnjih otrok po tečnejši hrani, kakor pa so večinoma premilo zamišljene osebe tega dela. Kajti življenje je ubrano na več strun, kot le na nebeško — zvonko in peklensko — bobnečo: pravljica pa naj bo življenju enaka slika, rojena iz doživljenih oblik. Tedaj jo bodo otroci z umetnikom sodoživljali.

F. Mesesnel.

Gledališče

Nekaj misli o gledališču

Naloga sodobnega gledališča je

1. kulturno vzgojna in tako usmerjalna, vodilna ali pa
2. izobraževalna, domorodno poučna.

V prvem primeru gre za gledališče, ki živi na eni strani ob izročilu klasične gledališke kulture, na drugi pa ob veliki sodobni progresivni misli, ideji. — Gledališka klasika je gledališču temelj, glasnik objektivnih zakonitosti gledališkega ustvarjanja. — „Sodobna progresivna ideja“ pa daje gledališču smeraj novega pogona in opravičuje njegov obstanek. Taka misel je silnica, ob kateri se gledališče razvija, raste in zavoljo take ideje je gledališče aktualno, je sezjmograf, ki reagira na najmanjše dražljaje v svojem okolju in ki s svojo dinamiko tvorno posega v življenje, v njegova tragična in komična nasprotja.

To dvoje: klasična gledališka kultura in progresivna ideja, predstavlja za gledališče vsebino. Gledališča brez vsebine ni in ga ne more biti. Gledališče s táko vsebino pa je kulturno vzgojna institucija, ki more pozitivno vplivati na oblikovanje vseh področij človeškega življenja (kulturno, politično, gospodarsko, socialno) in je zato njegova funkcija usmerjalna, vodilna. Tako gledališče pa ima tudi nalogo, ustvarjati v svojem kraju in v svojem času novo klasiko, to je, ustvarjati umetnine, ki odkrivajo nove zakonitosti dobrega in zlega, nove oblike lepega in grdega.